

УДК 343.16

ЗАСТОСУВАННЯ ДОСВІДУ ОКРЕМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРОРСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Любов ДРОГОМИРЕЦЬКА,

здобувач, головний науковий співробітник відділу аспірантури та докторантури
Національної академії прокуратури України

SUMMARY

The analysis of the prosecution self-government in European countries was performed including: Poland, Italy and Moldova. The article analyzes international acts and laws of foreign countries and determines that the prosecution self-government does not exist in all democratic countries as an integral part of an independent prosecutorial system. It studies the basic principles of the legal status of the prosecutorial authorities in Europe; features of the prosecution self-government and identifies some factors that influence on the organization of prosecutor's activity. Conclusions about experience of such countries in the process of public prosecution service reform are also made.

Key words: self-government, prosecutor, Poland, Italy, Moldova.

АНОТАЦІЯ

Здійснено аналіз системи функціонування прокурорського самоврядування в європейських країнах, зокрема Польщі, Італії та Молдові. Проаналізовано міжнародні акти й законодавство зарубіжних країн та визначено, що прокурорське самоврядування не в усіх демократичних державах існує як невід'ємний складник незалежної прокурорської системи. Досліджено основні засади розвитку правового статусу органів прокурорського самоврядування в європейських країнах, особливості прокурорського самоврядування, а також визначено деякі чинники, що впливають на організацію діяльності прокурорів. Сформульовано власні висновки щодо застосування передового досвіду розвинених держав у процесі реформування органів прокуратури України.

Ключові слова: самоврядування, прокурор, Польща, Італія, Молдова.

Постановка проблеми. Україна, виконуючи зобов'язання перед європейською спільнотою, поступово інтегрується в європейський простір шляхом реформування правоохоронних органів, зокрема й органів прокуратури. У європейських країнах законодавча та судова гілки влади не впливають на формування законодавства щодо діяльності прокуратури в усіх її функціях. Тому для органів прокуратури України одним із пріоритетів її реформування є запровадження інституту прокурорського самоврядування, який забезпечить самостійне колективне вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури. Досвід роботи деяких розвинених держав із питань діяльності органів прокурорського самоврядування сприятиме формуванню цілісного уявлення про діяльність органів прокурорського самоврядування в Україні, що є актуальним, оскільки ще не функціонує Рада прокурорів України.

Актуальність теми. Дослідженням діяльності органів прокуратури в зарубіжних країнах займалися такі українські вчені, як Л.Р. Грицаєнко, Н.А. Голова, М.І. Мичко, І.В. Назаров, Ф.М. Решетников, О.Я. Сухарев та інші. Нині вивченням проблем, що стосуються органів прокуратури України, у тому числі діяльності органів прокурорського самоврядування, присвячено праці таких науковців, як О.А. Банчук, О.О. Долгий, І.М. Козьяков, А.М. Мудров, Н.С. Наулік, С.В. Подкопаєв, О.С. Проневич, М.М. Слюсаревський. На сучасному етапі реформування органів прокуратури варто проаналізувати особливості прокурорського самоврядування в іноземних державах і визначити деякі критерії з питань діяльності органів прокурорського самоврядування в Україні.

Метою статті є характеристика особливостей функціонування органів прокурорського самоврядування в окремих європейських країнах (Польщі, Італії, Молдові) та формування власної позиції щодо діяльності органів прокурорського самоврядування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальними є питання реформування органів прокуратури України, діяльності інституту прокурорського самоврядування, який ще не розпочав свою роботу, і вдосконалення норм законодавства. О.С. Проневич зазначає: «Інститут професійного самоврядування постав у контексті демократизації державного управління внаслідок тривалого пошуку дієвих організаційно-управлінських засобів збереження професійної автентичності та «порятунку» від фальшивої якості послуг» [1, с. 300].

Сучасна прокуратура в Україні повинна поєднуватись із механізмом професійного самоврядування, що забезпечить зміцнення гарантій її зовнішньої та внутрішньої незалежності. Прокурори мають здійснювати свої обов'язки чесно, неупереджено й об'єктивно, забезпечувати захист прав людини, реалізуючи принцип рівності перед законом, а статус прокурора повинен гарантуватися законом на найвищому рівні.

З метою забезпечення гарантій самостійності й незалежності прокурорів із 15 квітня 2016 р. мають розпочати роботу Рада прокурорів України та Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів. У процесі впровадження цих інститутів необхідно вивчити передовий зарубіжний досвід із цих питань та виокремити деякі особливості.

Зокрема, І.М. Козьяков, А.М. Мудров та інші науковці вважають, що практика існування самоврядування в прокуратурах зарубіжних країн нормативно врегульована, у тому числі на законодавчому рівні, складники інституту самоврядування структуровані й сформовані за певними правилами, їх повноваження чітко визначаються та реалізуються відповідно до загальнотеоретичних засад [2, с. 20].

Здійснюючи аналіз міжнародних актів і законодавства зарубіжних країн, зазначимо, що прокурорське самоврядування не в усіх демократичних державах існує як невід'ємний складник незалежної прокурорської системи, хоча його обсяг і структура є досить різноманітними.

У деяких країнах органи прокурорського самоврядування закріплюються як інститути прокурорського самоврядування та належать до числа органів, які хоч і не наділяються прокурорськими функціями, проте входять до складу цієї гілки влади. Такими інститутами є, наприклад, Вища рада магістратури у Франції [3], Румунії [4], Італії [5], Португалії [6], Вища рада суддів і прокурорів у Туреччині [7], Вища рада прокурорів у Молдові [8], Рада прокурорів у Хорватії [9], Іспанії [10], Рада служби державного обвинувачення в Словенії [11], Національна рада прокуратури в Польщі [12], Державна рада прокурорів у Сербії [13], Збори прокурорів в Естонії [14] тощо. Однак у деяких прокуратурах зарубіжних країн взагалі відсутні органи прокурорського самоврядування (наприклад, у Вірменії [15] та Латвії [16]).

В Україні впроваджуються різні заходи щодо поширення досвіду роботи органів прокурорського самоврядування. Зокрема, представники проекту «Підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні» 17–18 лютого 2015 р. в Києві організували проведення круглого столу на тему «Модернізація прокуратури відповідно до європейських стандартів», на якому було запропоновано використати моделі органів прокурорського самоврядування, які існують в Італії, Польщі, Словенії та Естонії [17]. На нашу думку, досвід європейських країн може позитивно вплинути на формування органів прокурорського самоврядування в Україні.

Для порівняння розглянемо досвід країн Європи, у яких існують різні складники правової системи. Так, в Італії прокуратура є складником системи судової влади, у межах якої вона наділяється функціональною автономією; у Польщі прокуратура є складником Міністерства юстиції та становить централізовану систему; у Молдові, як і в Україні, у молодих незалежних державах колишнього Радянського Союзу, прокуратура є організаційно відокремленою системою органів підконтрольною парламенту, яку очолює генеральний прокурор.

Діяльність прокурорського самоврядування, що існує в Польщі, є найбільш близькою для України, оскільки ми територіально наближені, маємо унітарний державний устрій. Згідно зі ст. 2 Конституції України Україна є унітарною державою [18]. Як зауважує О.Ф. Скакун, унітарна держава (від лат. *unitas* – єдність) – це єдина держава, поділена на адміністративно-територіальні одиниці (області, воєводства, графства тощо), які не мають суверенних прав (прикладами є Болгарія, Іспанія, Китай, Лаос, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Таїланд, Україна, Фінляндія, Франція, Швеція, Японія) [19, с. 150].

Прокурорське самоврядування в прокуратурі Республіки Польща реалізується такими колегіальними органами: зборами прокурорів, колегією апеляційних прокуратур, колегією окружних прокуратур, Національною радою прокуратури.

Національна рада прокуратури (раніше йменувалась Радою прокурорів при Генеральному прокуророві) є інституцією, що «стоїть на сторожі незалежності прокурорів» [1, с. 300].

Відповідно до ст. 23 Закону Польщі «Про прокуратуру» від 20 червня 1985 р. (з подальшими змінами й доповненнями) [12] до Національної ради прокуратури входять 25 членів: Міністр юстиції, Генеральний прокурор, представник Президента Республіки Польща, 6 депутатів парламенту та 16 прокурорів, обраних на різних рівнях прокуратури. Національна рада прокуратури працює на підставі ухваленного нею регламенту протягом 4 років. Обраний член, Голова та заступник Голови Національної ради прокуратури можуть виконувати свої функції впродовж двох каденцій.

У ст. 23а Закону Польщі «Про прокуратуру» визначено, що мандат обраного члена Національної ради прокурату-

ри закінчується до завершення строку його повноважень. Мандат членів Національної ради прокуратури, які є депутатами Сейму або сенаторами, у разі закінчення терміну скликання Сейму й Сенату закінчується одночасно з вибором членів Національної ради прокуратури, які обираються Сеймом і Сенатом наступного скликання. Відмова від мандату в Національній раді прокуратури набирає чинності після повідомлення в письмовій формі Голови Національної ради прокуратури [12].

У ст. 24 Закону Польщі «Про прокуратуру» визначено 22 пункти щодо компетенції Національної ради прокуратури. Розглянемо найважливіші повноваження цієї установи:

- надання висновків щодо законопроектів, які стосуються прокуратури, а також щодо проектів інструкцій і положень Генерального прокурора;

- вжиття заходів, щоб гарантувати незалежність прокурорів, у тому числі розгляд скарг щодо можливих порушень;

- надання висновків щодо звітів Генерального прокурора, у тому числі щодо щорічних звітів про дисциплінарну відповідальність прокурорів;

- обирання кандидата на посаду Генерального прокурора, можливість звернення до Президента Республіки Польща, щоб звільнити Генерального прокурора у випадках, передбачених законом;

- оцінювання кандидатів на посади прокурорів (кожні 4 роки) та надання власних пропозицій про призначення Генеральному прокурору;

- ухвалення зведених положень (кодексу) професійної етики прокурорів і контроль за їх дотриманням [18].

Національна рада прокуратури має окремий адміністративний персонал та постійного секретаря, а з'їзди прокурорів (на рівні апеляційних прокуратур) і колеґії (на рівні апеляційних та окружних прокуратур) використовують тимчасову допомогу працівників відповідних прокуратур, тобто діють на громадських засадах.

Деякі рішення Національної ради прокуратури мають необов'язковий характер, проте подання кандидата Національною радою прокуратури є обов'язковим. Генеральний прокурор не може призначити особу, якщо кандидатуру не було подано Національною радою прокуратури.

На нашу думку, роль органів самоврядування в прокуратурі Польщі є важливою, оскільки працівники прокуратури є незалежними під час здійснення своїх функцій і мають гарантований конституційний захист.

Зокрема, у прокуратурі вживають заходи для забезпечення правового й соціального захисту працівників прокуратури щодо таких аспектів:

- 1) безпеки роботи та посади. Так, прокурор після призначення може бути звільнений лише на підставі остаточного й дійсного рішення Дисциплінарного суду або рішення Генерального прокурора (є факультативним), крім випадків, коли прокурор має два дисциплінарні стягнення; прокурор може бути відсторонений від функцій або переведений на іншу роботу, якщо винен у вчиненні проступку, у тому числі явному порушенні положень закону; прокурор не може бути переведений на іншу посаду проти його волі, окрім випадків дисциплінарних покарань;

- 2) оплати праці. Прокурори щомісяця отримують грошову винагороду в розмірі окладу суддів, яка визначається законом і є кратною середній заробітній платі. Базовий оклад обчислюється з коефіцієнтом у діапазоні від 2,05 до 4,0 від середньої заробітної плати в другому кварталі попереднього року (згідно з даними статистичного бюро); коефіцієнт винагороди збільшується автоматично кожні 5 років незалежно від можливого кар'єрного просування; система доплати за стаж (виглугу років) здійснюється після 5 років служби;

3) пенсійної схеми. Так, на суддів і прокурорів поширюється пільговий пенсійний план; вони не сплачують щомісячні внески до фонду соціального страхування (близько 20% окладу заробітної плати), а також отримують 75% останньої заробітної плати під час виходу на пенсію, оскільки це необхідні компенсації обмежень у додатковому заробітку;

4) житлових кредитів. Зокрема, судді й прокурори можуть подавати заяви на отримання пільгових кредитів для покриття потреб у житлі (з відсотками на рівні 1% річних, тобто значно нижче ринкового рівня) за умови, що кредити надаються залежно від їх наявності;

5) імунітету. Так, прокурори не несуть відповідальність за дифамацію й наклеп під час виконання ними своїх обов'язків; їм не можуть бути пред'явлені звинувачення, вони не можуть бути заарештовані без згоди Дисциплінарного суду (окрім на місці злочину); за вчинення дрібних правопорушень (наприклад, дорожньо-транспортних, зокрема й перевищення швидкості) прокурори вони несуть відповідальність лише перед Дисциплінарним судом [17].

Відповідно до ст. 24b Закону Польщі «Про прокуратуру» фінансово-адміністративне й офісне забезпечення діяльності Національної ради прокуратури здійснює Генеральна прокуратура [12].

Для впровадження органів прокурорського самоврядування в Україні цікавою є практика роботи органів прокурорського самоврядування в континентальних державах Західної Європи, де прокурори діють при судах, їх статус найчастіше прирівнюється або є наближеним до статусу суддів, хоча загалом вони складають єдину організацію.

Італійська судова система є унітарною та налічує суддів, які виконують функції як суддів, так і прокурорів, а також мають можливість виконувати функції державного обвинувача й судді. Таким чином, більшість положень, що стосуються організації судової влади, є чинними і для установ, і для прокурора. Прокуратура діє при кожному суді першої інстанції, до якого входять судді; при органах прокуратури також працюють заступники прокурорів, які розглядають справи про незначні злочини та не входять до ієрархії суддів [17].

Відповідно до ст. 104 Конституції Італії, прийнятої в 1947 р. Установчими зборами, яка набула чинності 1 січня 1948 р., магістратура має автономну й не залежну від будь-якої іншої влади корпорацію [5]. Вищим конституційним органом у судовій ієрархії є Вища рада магістратури (Consiglio Superiore della Magistratura) – орган самоврядування судової влади, який відповідно до законодавства про судову систему є відповідальним за прийом на роботу, розподіл, переведення, просування по службі та дисциплінарні заходи щодо магістратів [17].

До Вищої ради магістратури входять судді й прокурори. Відповідно до ст. 104 відділу I розділу IV Конституції Італії вона включає в себе 3 членів із власним правом (Президента Італійської Республіки, який також є головою Вищої ради магістратури, Голову Апеляційного суду та Генерального прокурора при Апеляційному суді), а також 24 обраних членів, з яких 16 обрані із суддів із різних категорій суддів (так звані кадрові члени) і 8 обираються двома палатами парламенту на спільному засіданні зі списку кандидатів університетських професорів у галузі права та адвокатів, які мають щонайменше 15 років професійного трудового стажу (так звані громадські члени). Термін перебування на цих посадах становить 4 роки, і ці особи не можуть бути переобрані на наступний строк [5].

Відповідно до ст. ст. 107, 112 Конституції Італії прокурори, як і судді, є незалежними й самостійними. Незалежність постає з конституційного принципу, згідно

з яким судді підкоряються лише закону, що відображає походження юрисдикційних повноважень від суверенітету народу.

У ст. 108 Конституції Італії [5] передбачено, що положення про судоустрій і магістратуру встановлюється законом, який забезпечує незалежність суддів спеціальних судів, прокуратури при цих судах та осіб, які не входять до магістратури, проте беруть участь у здійсненні правосуддя. Отже, Вища рада магістратури є організацією, яка виконує юрисдикційні функції та несе відповідальність за управління ними.

Вища рада магістратури в Італії є незалежною з фінансових питань і бухгалтерського обліку [17].

Незважаючи на досвід роботи працівників судової системи, вони кожні 4 роки проходять оцінювання, доки не відбудеться перевірка їх професійної придатності всьоме, тобто після 28 років роботи в органах. Такі періодичні оцінювання дають можливість повторно й ретельно контролювати професіоналізм цих працівників із різних боків упродовж їх професійної кар'єри. Якщо порівняти досвід України, то можна зазначити, що працівники органів прокуратури України підвищують свою кваліфікацію кожні 5 років у Національній академії прокуратури України.

І прокурори, і судді в Італії є незалежними й самостійними, а також соціально захищеними, проте кожні 4 роки постійно проходять професійну перевірку. Тому для просування по службі їм необхідно постійно вдосконалювати свій професійний рівень.

У Законі Республіки Молдова «Про прокуратуру» від 25 грудня 2008 р. № 294-XVI визначено, що Вища рада прокурорів є представницьким органом та органом самоврядування прокурорів, виступає гарантом незалежності, об'єктивності й неупередженості прокурорів (глава XIII ст. 810) [8].

До складу Вищої ради прокурорів входять 12 осіб: Генеральний прокурор, голова Вищої ради магістратури, Міністр юстиції, 5 членів Вищої ради прокурорів, які обираються чинними прокурорами прямим, вільним і таємним голосуванням (2 із числа прокурорів Генеральної прокуратури та 3 із числа прокурорів територіальних і спеціалізованих прокуратур), та 4 члени Вищої ради прокурорів, які обираються Парламентом зі штатних викладачів більшістю голосів обраних депутатів за пропозицією (не менше 20 депутатів Парламенту) [8].

Відповідно до ст. 86 Закону Республіки Молдова «Про прокуратуру» строк повноважень членів Вищої ради прокурорів становить 4 роки, крім тих членів ради, які входять до неї згідно з правом [8]. Законодавством також передбачаються права й обов'язки членів Вищої ради прокурорів і норми припинення повноважень.

Статтею 82 Закону Республіки Молдова «Про прокуратуру» передбачено повноваження, які має виконувати Вища рада прокурорів щодо питань кар'єри прокурорів, початкової й безперервної їх підготовки та дотримання дисципліни й етики прокурорів. До повноважень Вищої ради прокурорів належать внесення генеральному прокурору пропозиції про призначення на посади прокурора, прокурора-керівника, територіального прокурора та спеціалізованого прокурора чи його заступників, а також затвердження положення, пов'язаного зі своєю діяльністю, тощо.

Крім того, ст. 85 Закону Республіки Молдова «Про прокуратуру» передбачено, що будь-який прокурор має право звернутись до Вищої ради прокурорів із приводу неналежної діяльності чи поведінки будь-кого з обраних членів Вищої ради прокурорів, Кваліфікаційної колегії або Дисциплінарної колегії, будь-якого іншого прокурора, а також із приводу невиконання ними професійних обов'язків чи вчинення ними дисциплінарних порушень [8].

У Вищій раді прокурорів може бути відкликано обраного члена цієї ради за пропозицією Голови Вищої ради прокурорів або 1/3 членів цієї ради, якщо особа більше не відповідає вимогам закону до обраного члена Вищої ради прокурорів або в разі невиконання чи неналежного виконання нею обов'язків у складі Вищої ради прокурорів.

Відповідно до ст. 90 Закону Республіки Молдова «Про прокуратуру» у Вищій раді прокурорів функції секретаріату здійснює секретар, який обирається Вищою радою прокурорів на строк її повноважень. Секретар має бути прокурором, однак не членом Вищої ради прокурорів. Засідання Вищої ради прокурорів є правомочними, якщо в них беруть участь не менше 2/3 її членів, і проводяться відкрито, за винятком ситуацій, коли розглядаються питання про накладення дисциплінарних стягнень. Крім того, члени Вищої ради прокурорів збираються за потреби, проте не рідше одного разу на місяць [8].

Рішення приймаються відкритим голосуванням більшістю голосів членів Вищої ради прокурорів, за необхідності їх обґрунтовують. Рішення Вищої ради прокурорів фіксуються в протоколі та публікуються в 20-денний термін після прийняття на офіційних вебсторінках прокуратури й Вищої ради прокурорів. Рішення Вищої ради прокурорів може бути оскаржене до судової інстанції будь-якою зацікавленою особою в 10-денний строк із дня її повідомлення. Вища рада прокурорів використовує печатку прокуратури. Місцем знаходження Вищої ради прокурорів є муніципій у місті Кишиневі [8].

На нашу думку, діяльність органів прокурорського самоврядування в Польщі, Італії та Молдові є невід'ємним елементом захисту працівників прокуратури від зовнішнього й внутрішнього втручання органів влади, зокрема з боку виконавчої влади (Міністерства юстиції Польщі), державної й судової влади (в Італії), парламенту та вищих прокурорів (у Молдові). Прокуратура України, як і Молдови, є незалежним органом влади, що не належить до жодної з гілок влади.

Висновки. Таким чином, органи прокуратури України не входять до жодної з гілок влади (ні законодавчої, ні виконавчої, ні судової), а тому є незалежними. Органи прокурорського самоврядування повинні забезпечувати незалежність і самостійність прокурорів у вирішенні питань внутрішньої діяльності прокуратури. Крім того, органам прокурорського самоврядування в Україні необхідно враховувати чинники, що впливають на організацію діяльності прокурорів, зокрема такі:

- оцінку знань щодо професійної рівності;
- порядок проходження атестації;
- порядок прийняття на роботу, переведення та звільнення;
- захист прокурорів від внутрішніх і зовнішніх незаконних впливів;
- дисциплінарні заходи тощо.

З огляду на діяльність органів прокурорського самоврядування в Польщі, Італії та Молдові доцільним буде запровадження їх досвіду в Україні.

Список використаної літератури:

1. Проневич О.С. Національна рада прокуратури Польщі як орган професійного самоврядування: соціально-правова природа та напрями діяльності / О.С. Проневич // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 300–306. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
2. Козьяков І.М. Прокурорське самоврядування : [монографія] / І.М. Козьяков, А.М. Мудров, О.О. Долгий та ін. – К. : Національна академія прокуратури України, 2014. – 68 с.

3. Конституція Французької республіки 1958 г. (с измененнями, внесенными 23 июля 2008 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/constitution/constitution_russe_version_aout2009.pdf.

4. Конституція Румунії, прийнята на засіданні Учредительного Собрания 21 ноября 1991 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uznal.org/constitution.php?text=Romania&language=r>.

5. Конституція Італійської Республіки от 22 декабря 1947 г. / пер. с итал. Л.П. Гринберга // Конституции государств Европейского Союза / под общ. ред. Л.А. Окунькова. – М. : НОРМА – ИНФРА-М, 1997. – С. 423–450. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawyers-ssu.narod.ru/subjects/constzs/italy.htm>.

6. Конституція Португальської Республіки от 2 апреля 1976 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.concourt.am/armenian/legalresources/world_constitutions/constitution/portugal/portug-r.htm.

7. Конституція Турецької Республіки от 7 ноября 1982 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.krugosvet.ru/node/42730?page=0,0#part-1>.

8. Закон о Прокуратуре Республіки Молдова от 25 декабря 2008 г. № 294-XVI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.procuratura.md/ru/leg/>.

9. Закон про прокуратуру, прийнятий Хорватським сабором 30 червня 2009 р. № 71-05-03/1-09-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.hr/z/52/Prekr%C5%A1ajni-zakon>.

10. Про Службу державного обвинувачення : Органічний Закон Іспанії, схвалений Законом від 1981 р. № 50 (нову редакцію затверджено Законом від 9 жовтня 2007 р. № 24) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/corruption/acn/lawenforcement/41651559.pdf>.

11. Про службу державного обвинувачення : Закон Республіки Словенія від 12 липня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/SL_PSDO_2011.pdf.

12. Про прокуратуру : Закон Польщі від 20 червня 1985 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Pol_PR_1985.pdf.

13. Закон Республіки Сербія «Про проступки» (Zakon o prekršajima) 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_prekršajima.html.

14. Про прокуратуру : Закон Естонської Республіки від 22 квітня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pravo.org.ua/files/zarub_zakon/Est_PR_1998.pdf.

15. Про прокуратуру : Закон Республіки Вірменія від 22 лютого 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parliament.am/legislationphp?sel=show&ID=2959&lang=rus>.

16. Про прокуратуру : Закон Латвії в редакції від 8 червня 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.lv/likumi/56_zopr.html.

17. Тематична директорія принципів до проекту Закону про прокуратуру України : круглий стіл «Модернізація прокуратури відповідно до європейських стандартів» (м. Київ, 17–18 лютого 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coe.kiev.ua/projects/CJR%20Project/PPO%20principles%20Ukr.pdf>.

18. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-ВР>.

19. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : [підручник] / О.Ф. Скаун. – 3-те вид. – К. : Алерта, 2012. – 524 с.